

Ivekovićev nacrt za novu crkvu Gospe od Ružarija u Preku
Iveković's Design for the New Church of Our Lady of the Rosary in Preko

Marija Stagličić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Obnova sakralne arhitekture na otoku Ugljanu u XIX. stoljeću

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper

predan 26. 9. 1997.

Mjesne župne crkve na otoku Ugljanu sačuvale su svoj izgled iz vremena velikih i brojnih obnova, koje su poduzimane diljem Dalmacije potkraj XVII. i tijekom XVIII. stoljeća. Iako postoje pouzdani pokazatelji, arhivski i terenski, o srednjovjekovnim jezgrama tih crkava, njihov današnji izgled nastao je kao rezultat spomenute regionalne barokne obnove.¹ Druga velika obnova, u kojoj su se pregrađivale i gradile nove župne crkve u tim krajevima, nastupila je polovicom XIX. stoljeća, a potrajala sve do njegova kraja. Tom obnovom bile su zahvaćene dvije crkve na otoku Ugljanu: pregrađena je crkva u Sutomišćici, a iz temelja je podignuta crkva u Lukoranu. Istovremeno su podignuta tri zvonika kraj već postojećih župnih crkava, u Kalima, Preku i Sutomišćici. Također je bio izrađen nacrt proširenja crkve u Preku, što nije ostvareno.

Sutomišćica, Crkva Sv. Eufemije i njezin zvonik

U Sutomišćici je početkom XV. stoljeća bila osnovana kapelanića, koja je kasnije prerasla u župu. Crkva Sv. Eufemije spominje se u više dokumenata tijekom XIV. i XV. stoljeća, a po njenom titularu imenovano je naselje, kao i duboka i sigurna luka. Oko crkve nalazi se mjesno groblje.

Crkva Sv. Eufemije temeljito je proširena potkraj XIX. stoljeća, pa njen današnji izgled odudara od većine otočkih crkava obnavljanih u vrijeme baroka. Kao i ostale crkve na otoku, i ta župna crkva u Sutomišćici imala je svoju raniju, srednjovjekovnu fazu. U XVII. stoljeću ona je bila toliko dotrajala da ju je trebalo obnoviti. Bianchi spominje negdašnji natpis nad portalom, u kojem je navedena obnova iz 1679. godine. Terenskim istraživanjima mogli bi se otkriti tragovi srednjovjekovne faze, dok je barokna faza sačuvana cijelom visinom bočnih zidova.²

Današnji »prerušeni« izgled crkve, prema podatku dobivenom od sadašnjeg župnika, nastao je u vrijeme njenog posljednjeg posvećenja 1889. godine, i skriva veći dio barokne crkve. Po Bianchiju barokna crkva Sv. Eufemije sastojala se od jednobrodnog pravokutnog prostora i malo uže pravokutne apside. Crkva je bila dugačka 18.50, a široka 9.50 metara. Apsida je bila široka 8.50, a duboka 6 metara.

Potreba proširenja stare barokne crkve prvi put se spominje 1852. godine. Tada je bio načinjen nacrt terena i postojeće crkve, te je na njemu naznačen prostor za produljenje i proširenje crkve. Nažalost, nacrt nije sačuvan.³ Povod za proširenje bio je porast broja žitelja. Brojka od 730 duša zabilježena je u popisu iz 1818. godine.⁴ U ožujku 1884. zadarsko Okružno poglavarstvo poslalo je projekt proširenja crkve Sv. Eufemije Ministarstvu bogoštovlja u Beču uz predviđeni trošak od 5944 forinti i 29 krajcara. Nekoliko godina kasnije (1878. i 1879. g.) u dopisima Poglavarstva predložena je izgradnja nove crkve, ali ta odluka je na nekoj višoj instanci poništena i dopušteno je samo proširenje.⁵ Iz prijedloga Poglavarstva o gradnji nove crkve može se pretpostaviti da je ona trebala biti podignuta na nekom novom terenu, dok bi stara bila sačuvana u svom baroknom obliku. Sličan postupak u Lukoranu, gdje je podignuta nova crkva 1877. godine, upućuje na zaključak da se zadarsko Kotarsko poglavarstvo zalagalo za očuvanje stare sutomiške crkve na groblju i gradnju nove

Sažetak

U velikoj obnovi crkava, koja je počevši polovicom XIX. stoljeća potrajala sve do njegova kraja, bile su zahvaćene i župne crkve na otoku Ugljanu. Najprije je trebala biti pregrađena crkva Gospe od Ružarija na groblju u Preku. Taj poduhvat ostao je sačuvan samo u nacrtima, a rezultat tih nastojanja bila je izgradnja nove župne crkve, koja je dovršena tek polovicom XX. stoljeća. U Sutomišćici je uz župnu crkvu Sv. Eufemije podignut zvonik 1836. godine, a sama crkva je proširena 1889. godine. U Lukoranu je iz temelja podignuta župna crkva Sv. Lovre 1877. godine. Podignuta su još dva zvonika – jedan u Preku 1844. pored Gospe od Ružarija na groblju i drugi uz kaljsku crkvu Sv. Lovre 1892. godine. Skromne i tradicionalne, te se gradnje dobro uklapaju u otočki krajolik. Posebno se ističe neostilska crkva Sv. Lovre u Lukoranu i fino oblikovani kameni zvonik u Kalima.

Sutomišćica, crkva Sv. Eufemije (1889), pogled s juga
Sutomišćica, Church of Saint Euphemia (1889), south view

na nekom drugome mjestu. Početkom XX. st. tako se postupilo i u Preku.

Nakon obnove u XIX. stoljeću crkva je dobila transept te novu sakristiju u produžetku glavnog broda. Tako je od uzdužnog tlocrta poprimila tlocrt u obliku produljenog latinskog križa. Glavno pročelje gleda na zapad, a njegov portal jednostavnog pravokutnog oblika obrubljen je lučno nadvijanim prozorima. U vrhu pročelja nalazi se jednostavna rozeta, a nad njom u zabatnom dijelu dva mala pravokutna prozora povezana lučnim ukrasnim nadvratnikom. Pročelje se završava željeznim križem nad zabatom. Na sjevernom i južnom licu crkve po dva su pravokutna, lučno nadvijena prozora. Istovjetni prozori rastvaraju zapadna lica transepta, dok se na pročeljnom dijelu južnoga kraka transepta nad prozorom nalazi manji kružni prozor, a na krovu križ. Sjeverna pročeljna strana transepta rastvorena je bočnim portalom s malom lunetom nad njim i ukrašena s po jednom kamenicom za vodu sa strana. Na sjevernom i južnom licu svetišta ponavljaju se isti prozori. Na sjevernom licu sakristije javlja se još jedan takav prozor, a južno lice rastvaraju mala pravokutna vrata, ukrašena nadvratnikom koji ponavlja profilaciju natprozornika. U potkrovnom dijelu sakristije nalaze se dva mala prozora istovjetna onima na glavnom crkvenom pročelju. Spoj glavnog broda i svetišta povezuje trijumfalni luk, a ulaz iz svetišta u sakristiju riješen je na barokni način, izvedbom barokne profilacije dvaju otvora smještenih sa strane glavnog oltara. Nad lijevim ulazom naznačena je godina prvog posvećenja tih ulaza, 1705.

Desetak metara zapadno od crkvenog pročelja podignut je o trošku mještana vitki zvonik, temelji kojega su postavljeni 1836. godine. Dva zvona izlivena su također o trošku sela 1861. god., kada je na sjeverno lice zvonika bio postavljen i mehanički sat.⁶

Iako podignut u prvoj polovici XIX. st., zvonik je građen poput baroknih, a uzor mu je bio onaj kukljički iz 1741. godine.

Sutomišćica, zvonik crkve Sv. Eufemije (1836)
Sutomišćica, Saint Euphemia, Church Tower (1836)

Nad zakošenom bazom, u kojoj se sa sjeverne strane nalaze vrata, diže se središnji dio zvonika, raščlanjen s po jednim malim polukružnim prozorom na svakoj strani, osim na sjevernoj gdje je zamijenjen mehaničkim satom. Odvojen snažnim vijencem, nad tim središnjim dijelom diže se reprezentativni zadnji kat s velikim polukružnim monoforama i balustradom koje rastvaraju zvonik na sve četiri strane. I taj je kat zaključen snažnim vijencem, nad kojim se diže osmerostrana vitka piramida. U već spomenutim radovima iz 1861. god. zatvoren je najdonji prozorčić na sjevernom licu, i tu je postavljen brojčanik za sat. Iz nacrtu, koji je izrađen radi postavljanja gromobrana 1914. godine, vidljivo je da visina zvonika iznosi 25.50 metara, a križ na njegovom vrhu povisuje ga za 1.50 metar.⁷

Kali, zvonik župne crkve Sv. Lovre

Crkva Sv. Lovre, koja je postojala već 1404. godine, mijenjala je svoj oblik i veličinu, poprimivši svoj današnji izgled u

Kali, zvonik crkve Sv. Lovre (1892), pogled s jugoistoka
Kali, Saint Lawrence, Church Tower (1892), south-east view

drugoj polovici XVIII. stoljeća.⁸ Za sve to vrijeme zvona su bila smještena u preslici nad zapadnim pročeljem. Taj tradicionalni oblik izgradnje kamenog okvira za zvona korišten je u Dalmaciji od srednjega vijeka. Na otocima i u kopnenom zaleđu taj će se način kao jeftinija inačica susretati i u drugoj polovici XIX. stoljeća.

U baroknoj obnovi župnih crkava na otoku Ugljanu ta je tradicija bila prekinuta izgradnjom crkve Sv. Pavla u Kukljići. Crkva je od temelja bila obnovljena 1666. godine, a njezin zvonik tipa kampanila podignut je dosta kasnije, 1741. godine. Iako su u preostalim pet župnih središta otoka crkve bile obnavljane potkraj XVII. i u XVIII. stoljeću, ni jedna nije bila obogaćena slobodnostojećim baroknim zvonikom. Po tome je kukljička crkva osobita, a njen zvonik bio je trajni uzor drugim otočkim mjestima. Stotinjak godina nakon kukljičkoga ipak su podignuti slobodnostojeći zvonici uz tri otočke župne crkve: u Sutomišćici 1836, u Preku 1844. i u Kalima 1892. godine.

Uz crkvu Sv. Lovre u Kalima zvonik je podignut uz sjeverno lice sakristije. Svojom vitkom linijom pridonio je vizuri crkve.

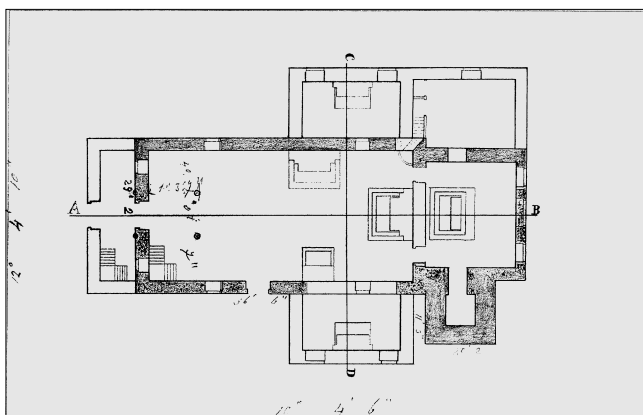
Sutomišćica, crkva Sv. Eufemije, unutrašnjost
Sutomišćica, Church of Saint Euphemia, Interior

O datumu izgradnje svjedoči nedavno postavljena spomen-ploča sljedećega sadržaja:

PUTOKAZ S PUČINE DALJINA
KAMENA OSNOVICA SNOVA
BRATIMLJENJE STRMO
DOMA NAM S NEBESIMA.
KAMPANE – NAJVIŠI JARBOL KALI –
S RAZVIJORENIM ZNAMENJEM ARVATA
ĐIDOVINI STAS. SVEVIŠNJEMU VAPAJI.
O 100 OBLJETNICI ZVONIKA
KALJANI DOMOVINE I SVIJETA
BOŽIĆA LJ(eta) G(ospodnjega) 1992.

U vrijeme gradnje novoga zvonika, ili nešto prije, skinut je barokni zvonik na preslicu o kojemu znamo jedino iz Bianchijeva opisa.⁹ Nije poznato tko je od tadašnjih zadarskih inženjera izradio nacrt za novi zvonik i koji majstori su ga gradili, budući da je rađen o trošku mještana, pa nema zapisa u arhivskim spisima.

Zvonik je građen u tesanom kamenu, što ističe njegovu vitkost i visinu od 26.35 metara. Ponavljajući neka tradicionalna rješenja, počevši od zakošene baze pa do okulusa na licima tambura, taj je zvonik rađen pročišćenim izričajem kasnog XIX. stoljeća. Zakošena baza monolitno je izvedena u kamenim bunjama, a vrata su smještena s južne strane, spajajući zvonik i sakristiju. U srednjem dijelu, koji zaprema visinu od dva kata, zvonik ima samo jedan mali polukružni otvor u donjoj zoni, koji je postavljen na sve četiri strane. Na sjeveroistočnom licu postavljen je mehanički sat. Reljefno istaknutim bunjama oblikovan je rubni dio zvonika, uokvirujući polukružno oblikovanu površinu zida u središnjem dijelu. Nad klasično profiliranim vijencem diže se ukrasni kat,

Nacrt za proširenje crkve Gospe od Ružarija u Preku
Design for Extension of the Church of Our Lady of the Rosary in Preko

koji sa sve četiri strane rastvaraju vitke i visoke bifore, čuvajući u svojoj nutrini dva zvana. Ukras na stupovima i pilastrima jednostavan je i klasičan, kao što je i balustrada u bazi bifora. Taj kat završava se snažnim vijencem, nad kojim se diže osmerostrani tambur s malim kružnim otvorima na svakom licu. U uglovima kvadratne baze zvonika postavljene su ugaone piramide, neostilski ukras koji daje zvoniku utvrđeni izgled. Nad tamburom je kamena osmerostrana piramida što se završava poligonarnim akroterijem i željeznim križem.

Preko, zvonik crkve Gospe od Ružarija na groblju

U Preku se danas nalaze dvije crkve posvećene Gospi od Ružarija. Jedna se nalazi na groblju, a nekada je bila župna crkva; druga se nalazi u selu, dovršena je poslije Drugoga svjetskog rata i sadašnja je župna crkva.

Posljednja obnova, u kojoj je Gospa od Ružarija na groblju poprimila svoj sadašnji oblik, bila je između 1765. i 1773. godine, a dala joj je izgled jednostavne barokne građevine.¹⁰ Sredinom XIX. stoljeća s južne strane crkve podignut je slobodnostojeći zvonik. Do tog vremena za crkvu su nabavljena tri zvana, što je vjerojatno i potaklo gradnju toga zvonika. Prema ranijoj literaturi, postojalo je manje zvono na kojem je bio potpis Depoli Antonija i godina 1633. Dva srednja zvana nabavljena su u Zadru 1836. godine. Izradio ih je Giovanni Colbacchini iz Bassana. Ta obitelj nastanila se u Zadru, gdje su tijekom XIX. stoljeća izradili brojna zvana za šire zadarsko područje. Nakon gradnje zvonika Prečani su nabavili još jedno veliko zvono iz iste radionice, a izradio ga je Pietro Colbacchini 1860. godine.¹¹

Za pohranu triju zvona mještani su o svom trošku podigli samostojeći zvonik 1844. godine, koji se spaja s južnim licem crkve. Njegov oblik, raščlanjenost i otvori mješavina su

Preko, zvonik crkve Gospe od Ružarija (1844), pogled sa zapada
Preko, Bell Tower of Our Lady of the Rosary (1844), west view

barokne tradicije i klasicizirajućih tendencija. Nad kamenom zakošenom bazom diže se ožbukani kubus zvonika podijeljen u tri kata. Dva donja kata kompaktnija su i obrubljena naizmjerničnim kamenim bunjama, a dijele ih jednostavno profilirani kameni vijenci. Nad prizemljem, međutim, javlja se barokna profilacija polualjkastog vijenca. Spomenuta dva kata rastvorena su malim prozorima, na prvom katu kružnim, a na drugom uskim pravokutnim prozorčićem. Treći kat rastvoren je jednostavnom polukružnom monoforum, čiji jedini ukras su krhki kameni stupići na balustradi. Zidna ploha obogaćena je glatkom rustikom koja se na barokni način »ulijeva« u polukrug otvora, a presijeca je tanki kameni vijenac u visini kapitela. Taj kat završava snažnim, klasično profiliranim vijencem nad kojim se diže četverostrani tambur ukrašen jabolikim prozorima. Četverostrana piramida, obrubljena kamenom profilacijom, kruni taj zanimljivi zvonik koji, iako rađen polovicom prošloga stoljeća, snažno odiše baroknim klasicizmom, kakav se mogao susresti na početku stoljeća.

Zvonik je podignut o trošku Prečana, a zaslugom župnika Vita Dunatova, kako posvjedočuje natpis posvetne ploče na škarpi s jugozapadne strane zvonika:

NAROD PREKA
 POD
 ŽUPNIKOM don VITOM DUNATOV
 I
 GLAVAROM JANKOM LONČAR
 PODIGAO JE
 BOGU I DJEVICI NA ČAST
 OVAJ ZVONIK
 DNE 25 SVIBNJA G. 1844

Osim spomenute izgradnje zvonika potkraj XIX. stoljeća bilo je planirano proširenje crkve Gospe od Ružarija, a što je vidljivo iz nacрта sačuvanih u zadarskom arhivu.¹² Na nacrtu je izrađen tlocrt, uzdužni presjek i poprečni presjek krovšta. Prema tome projektu crkva bi bila zadržala istu duljinu i širinu broda, a planirana je izgradnja transepta i sakristije. Širina transepta bila bi nešto manja od širine apside, a sakristija bi se naslanjala na sjeverni zid apside i tako bila u ravnoteži sa zvonikom koji je prislonjen uz južni zid. U lijevom uglu pred apsidom planirano je postavljanje propovjedaonice, a u središnjoj osi transepta po jedan oltar flankiran prozorima sa strane. U sakristiju bi se ulazilo iz apside. Iako taj zahvat ne bi bio opsežan, posve bi izmijenio izgled i gabarit skromne barokne crkve na prečkome groblju.

Na spomenutom nacrtu nema godine ni potpisa autora. Na poleđini, međutim, sačuvan je crtež olovkom koji donosi točne mjere otvora i profilacije gornjih katova zvonika. Nadalje u istom svežnju nalazi se i nacrt za novu veliku crkvu, a na monofori njenog zvonika prenesene su mjere sa starog zvonika iz 1844. godine. Taj crtež pročelja jedini je sačuvani nacrt Č. M. Ivekovića za podizanje nove crkve. Ne možemo sa sigurnošću pripisati Ivekoviću i plan proširenja crkve Gospe od Ružarija na groblju, premda se taj plodni arhitekt i konzervator okušao u sličnim proširenjima na zadarskom području.¹³

Crtež pročelja odaje tipično Ivekovićevu zamisao o velikom trobrodnom crkvenom prostoru, s naglašenom središnjom osi u kojoj se nad portalom diže bogato raščlanjeni zvonik. Podsjeća na slično rješenje ostvareno u župnoj crkvi u Novalji ili onoj u Pakoštanima. Prečka nova župna crkva nije, međutim, dovršena prema Ivekovićevu projektu. Crkva je sporo građena i dovršena je tek pedesetih godina XX. stoljeća uz sudjelovanje arhitekta M. Fučića.¹⁴ Različite koncepcije i druga estetska izvorišta tih dvaju autora, kao i negativan službeni stav prema crkvenoj arhitekturi pedesetih godina, nije urodio uspjehom. Sadašnja golema i nedorečena prečka župna crkva tipičan je primjer neprilagođene i bezizražajne arhitekture XX. stoljeća, kakvu susrećemo diljem Hrvatske kao nametnuto tijelo u osjetljivim starijima i uravnoteženim gradskim ili seoskim jezgrama.

Lukoran, župna crkva Sv. Lovre

U Lukoranu nalaze se ostaci dviju crkava koje su bile obnavljane u vrijeme baroka. To je bivša župna crkva Sv. Lovre koja se nalazi na groblju i crkva Sv. Trojstva, u kojoj se također

Lukoran, crkva Sv. Lovre (1877), pogled sa sjeverozapada
Lukoran, Church of Saint Lawrence (1877), north-west view

kratko vrijeme održavala vjerska služba nakon što je župna crkva oštećena požarom 1860. godine. Današnja župna crkva Sv. Lovre podignuta je 1877. godine, a preuzela je istog titulara napuštene crkve na groblju. Nova crkva podignuta je iz temelja, pa u njoj nema tragova ranijih razdoblja, jedino su oltari iz stare crkve Sv. Lovre. Nažalost, u požaru koji je zahvatio staru crkvu 1860. godine slike su izgorjele, pa su u novu crkvu prešli samo oltari iz baroknoga razdoblja.

Projekt za novu župnu crkvu izradio je inženjer Giuseppe Clocchiatti 1870.¹⁵ godine. Nova župna crkva građena je za dva otočka mjesta, Mali i Veli Lukoran. U početku se stanovnici dvaju naselja nisu mogli složiti oko lokacije novogradnje, pa je bečko Ministarstvo prihvatilo projekt za crkvu tek 1875. godine, a iduće godine potpisan je ugovor s poduzetnikom L. Pasquottijem o gradnji crkve za svotu od 10 328 forinti i 54 krajcara.¹⁶

Kamen temeljac položen je u travnju 1877. godine, a gradnju je nadgledao zadarski inženjer Rudolf Tamino. Građevinski savjetnik M. Gillhuber zahtijevao je od Tamina da od mještana preuzima samo kvalitetan kamen iz dobrih kamenoloma. Lukoranski župnik Krasić tražio je otvaranje bočnih vrata kroz koja bi ulazili muškarci, jer su u crkvi žene stajale odvojeno od muškaraca, a one su se prema običaju zadržavale kod glavnog ulaza. Po završetku radova, u rujnu iste godine, odobrena je izrada škropionice i postavljeni su stari oltari i ciborij u novu crkvu.¹⁷

Crkva Sv. Lovre u Lukoranu ima dominantan položaj na otoku Ugljanu te je svojom vizurom navigacijska odrednica lađama u prolazu. Bijeli klesani kamen ističe visinu pročelja s poseb-

nim naglaskom na vitkom zvoniku na preslicu. Tlocrtno, crkva ima oblik latinskoga križa s polukružnom apsidom koja ima malo niže krovšte. Zgrada je ožbukana i ukrašena plitkim lezenama i visokim soklom, dok je zapadno pročelje u kamenu. Na pročelju je dominantna uzdužna os koja od polukružnog portala preko visokog lučnog prozora seže do biforne preslice zabatnog završetka. Dvije istaknute lezene teku bočnom stranom pročelja i završavaju se ukrasnim tornjićima. U zabatnom vrhu pročelja nalazi se manji kružni otvor, a sa strana po jedan uski lučni prozorčić. Preslicu podržavaju snažne izdužene konzole. Po tri visoka lučna prozora rastvaraju se na licima glavne lađe, a kamenom oblikovana bifora rastvara se na krajevima transepta.

U nizu obnavljanih i novosagrađenih crkava u zadarskoj regiji tijekom XIX. stoljeća, Sv. Lovru u Lukoranu možemo pribrojiti onima s neostilskim obilježjima. U njoj se osjeća prizvuk neostilske arhitekture, koja se u Zadru pojavila šezdesetih godina XIX. stoljeća, najprije u neogotičkoj obnovi franjevačkog samostana, da bi uslijedile neorenesansne reprezentativne zgrade i neoromaničko dovršenje zvonika katedrale. Na Sv. Lovri neostil se čita iz novih omjera u gabaritu crkve, njene naglašene visine i ukrasnih tornjica na pročelju. Ti detalji su dovoljno značajni za raspoznavanje nijansi koje moramo imati u vidu kada proučavamo arhitekturu regije, koja je uvijek pojednostavnjena, teže prepoznatljiva, ponekad inertna. Tim više treba istaknuti to Clocchijatijevo ostvarenje kao tlocrtno i stilsko obogaćenje regionalne sakralne arhitekture prošloga stoljeća i jedno od najljepših ostvarenja na tom području.

Bilješke

1

O baroknoj obnovi crkava vidi članak **M. Stagličić**, *Barokna obnova sakralne arhitekture na otoku Ugljanu*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, br. 18, Zagreb, 1994.

2

Iz zatečenog stanja i Bianchijeva opisa može se rekonstruirati barokni izgled crkve, vidi **C. F. Bianchi**, *Zara cristiana II*, Zadar, 1879.

3

PAZd, spisi registrature Namjesništva (dalje SRN), 1852. g., f. IV/E, sv. 1217, br. 658. Sačuvan je opis nacrtu koji se sastojao od: tlocrta s naznačenim točkama dokle se može produljiti i proširiti crkva; od uzdužnog presjeka crkve s iscrtanim padom terena; poprečnog presjeka, proširenog za bočne dijelove pripadajućeg terena; te od nacrtu glavnog pročelja.

4

Nadbiskupski arhiv u Zadru, vizitacije, fasc. II. U spomenutim vizitacijama navodi se popis duša kako slijedi: Ugljan 477, Lukoran 446, Sutomišćica 730, Preko 578, Kali 433, Kukljica 585.

5

PAZd, SRN, 1885. g., f. IV/E, br. 3470, sv. 3122.

6

C. F. Bianchi, *nav. dj.*, str. 100. Kako je zvonik podignut o trošku mještana, u spisima Zadarskog povijesnog arhiva o njemu nema podataka.

7

PAZd, Građevinska sekcija, sv. 149. Kukljički zvonik je viši za 40 centimetara.

8
Vidi **M. Stagličić**, *nav. dj.*

9
C. F. Bianchi, *nav. dj.*, str. 111. Kaljski zvonik iz 1892. izgleda da je bio uzorom zvoniku župne crkve u Privlaci, koji je u betonu izgrađen nakon Drugoga svjetskog rata.

10
Vidi u navedenom tekstu **M. Stagličić**

11
Podaci o zvonima nalaze se u **C. F. Bianchija**, *nav. dj.*, str. 107.

12
PAZd, Građevinska sekcija, sv. 149.

13
Vidi **M. Stagličić**, *Doprinos sakralnoj arhitekturi u zadarskoj regiji*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, sv. 29., Zadar, 1990, str. 251–255.

14
Prema usmenoj obavijesti akademika **I. Petriciolija**.

15
PAZd, SRN 1870. g., f. IV/E, br. 473. Inženjer Clocchiatti tada je radio kao građevinski pripravnik u zadarskom Namjesništvu.

16
PAZd, SRN, 1875. g., f. IV/E, br. 422. Prema **Bianchijevim** podacima (*Zara II*, str. 94) kamen temeljac položen je u travnju 1877, a za gradnju je potrošeno 10 200 forinti iz crkvenog fonda i 4 000 forinti od doprinosa mještana. Prema datumima isplate koji teku od svibnja do prosinca 1877. godine, izgleda da je crkva podignuta u tom relativno kratkom razdoblju.

17
PAZd, SRN, 1877. g., f. IV/E, sv. 2543 (3584).

Summary

Marija Stagličić

The Restoration of Religious Architecture on the Island of Ugljan in the Nineteenth Century

The parish churches on the island of Ugljan were included in the programme of the great restoration of Croatian churches which began in the middle of the nineteenth century and lasted to its close. According to plans, the first church to be restored was that of Our Lady of the Rosary in the cemetery at Preko. Of this intention only plans survive, because the construction of a new parish church was started instead (completed only in the 20th c).

In Sutomišćica a new bell-tower was added to the parish church of Saint Euphemia in 1836, and the church was extended in 1889. In Lukoran a completely new parish church of Saint Laurence (Lovro) was built in 1877. Two more church towers were built in the course of the last century: one in Preko alongside the church of Our Lady of the Rosary in the cemetery (1844) and the other near the church of Saint Laurence in Kali (1892). Unpretentious and traditional, these structures have been well integrated into the landscape of the island. Especially successful are the church of Saint Laurence (Lovro) in Lukoran and the finely modelled stone bell-tower in Kali.